

דף כו.

עין משפט א.

או"ח סימן מ סעיף ב

ב. תפילין המונחים בכיס המיוחד להם אפי' כיס בתוך כיס אם כולם מיוחדים להם הוי ככיס אחד.^א

הגה: אם שניהם אינם מיוחדים להם או שהפנימי אינו מיוחד להם והחיצון מיוחד להם^ד הוי כשני כיסים.

או"ח סימן רמ סעיף ו

עיין לעיל עין משפט דף כה: אות ס ע

יו"ד סימן רפב סעיף ה

ז. ח. אסור לישב על המטה^ה שספר תורה עליה.

הגה: וכ"ש שאסור להניח הס"ת על גבי קרקע^ו וה"ה שאר ספרים.^ז

ג. הכיס שעשוי גם לטלית וגם לכיס התפילין הוי ככיס המיוחד והכל ככיס אחד, כה"ח אות י'.

ובענין מזוזה כתב המ"א בס"ק ב' דאם קבועה מבפנים בחדר שינה צריך ג"כ כלי בתוך כלי, ואם יש זכוכית על שם שד"י די בפריסת סדין עליה והוי כלי בתוך כלי, אבל הט"ז ביו"ד סי' רפ"ו סעיף ה' כתב דזכוכית לא הוי כסוי. וי"א כיון שהמזוזה קבועה בכותל וגם למעלה מעשרה טפחים הוי רשות לעצמה ודי בכיסוי שם שד"י, מ"מ יש להחמיר אם אפשר כדברי המ"א, ועיין בכה"ח אות י"ג.

ובספרים יש מחלוקת אם הכריכה דינה ככלי אחד, ומ"מ בספרים המודפסים יש להקל שדין הכריכה ככלי אחד. כה"ח אות י"ד, ועיין באות ט"ו-ט"ז עוד בספרים המודפסים. וצריך לזהר גם בניירות שתולים בבית היולדת, כה"ח אות י"ח.

ד. וכ"ש להיפך ב"ח, ופ"ע אות ד'.

ה. וראוי להחמיר שיהיה מקום ס"ת גבוה ממנו עשרה טפחים ולא פחות מג' טפחים, ב"י, וכתב הש"ך בס"ק ח' דזה ממידת חסידות אבל מדינא מספיק בגובה טפח לכו"ע.

ולכאורה היה נראה לאסור לשבת ע"ג ארגז שיש בו ספרים, כמ"ש הט"ז בס"ק ד', אבל אחר העיון יש להתיר דהתוס' במנחות ל"ב ע"ב פוסקין כר"י דמותר לישב על המטה שס"ת עליה ע"ש בשו"ר ברכה על השו"ע וא"כ גם בספסלים שבביהכ"ס שיושבים עליהם ויש שם טליתות ותפילין ומחזורים יש להם על מה לסמוך ע"ש. ועיין בפ"ת אות ח' מהב"ח.

ו. עיין בפ"ת ס"ק ז' דאם נפלו ספרים הרבה בפעם אחת ע"ג קרקע שיגביהם כאחד, ולא אחד אחד ע"י שיהוי. כגון ע"י נשיקה וכד'.

ז. הש"ך בס"ק ט' הביא בשם הרב מנוח דוקא בזמן שאין בית המדרש אבל בזמן בית המדרש והמקום צר לתלמידים מותר לישב בשוה עם הספרים והפירושים, וסיים שאין להקל בדבר שלא יראה כמזלזל בכבוד הספרים.

ואפי' על המדרגות שעושין לפני ארון הקודש, ולא יניח אדם ס"ת על ברכיו ושני אצילי ידיו עליו וה"ה על שאר ספרים.

או"ח סימן רמ סעיף ו

עין משפט ב.

עיי' לעיל עין משפט א

או"ח סימן עט סעיף א

עין משפט ג.

א. צריך להרחיק מצואת אדם אם היא מאחוריו ד' אמות ממקום שכלה הריח^ה, ואפי' שיש לו חולי שאינו מריח צריך להרחיק ד' אמות ממקום שמריח אדם שאינו חולה^ט. ואם הוא מלפניו צריך להרחיק כמלא עיניו, ואפי' כלילה או שהוא סומא, צריך להרחיק ממנה ממקום שאינו רואה אותה ביום או אדם שאינו סומא. אם היא מצדו דינה כלאחריו.

הגה: ש"ץ שמתפלל ויש שם בחדר צואה שותק עד שיוציאוה, דא"א שלא יהיה אחד המתפללים בתוך ד' אמות שלה^י.

ח. ברכות נ"ה וכתב חסדא, הרי"ף ורבינו יונה והרא"ש. וריח רע שיש לו עיקר דהיינו מגולה צריך להרחיק ד' אמות ואם אין לו עיקר דהיינו מכוסה אין צריך הרחקת ד' אמות רק עד מקום שכלה הריח, כ"כ הרשב"א, מ"מ דעת הב"י רק בהפחה הוי אין לו עיקר אבל במכוסה צריך הרחקת ד' אמות ממקום שכלה הריח וע"כ יש להחמיר ובא"א יש לסמוך על דעת הרשב"א, כה"ח אות א'.

ו. ולא נקרא צואה אלא שנסרח מחמת עיפוש, ובשער רוחה"ק דף ח' כתב שאם אדם מריח באיזה נבילה או ריח רע פוגם מאוד בנפשו וגורם שתרחק ממנו הנפש, והראיה לזה בשמים דמו"ש להחזיר הנפש.

ופשוט דדוקא בדבר שמסריח מחמת עיפוש פוגם אבל דבר שמחמת טבעו יש לו ריח רע כגון נפט אינו מזיק כמו שאין איסור לקרוא כנגדו.

ט. וטעם הד' אמות שזהו מחנה של אדם שד' אמות קונות לו לאדם לענין מציאה ושבת וגיטין וא"כ זהו "מחניך" שנאמר והיה מחניך קדוש, ומטעם זה גם כלילה צריך הרחקה דבעינן והיה מחניך קדוש. ועיי' בבן איש חי פ' כי תצא שנה ב' סעיף יג' לענין מפני שיבה תקום שכתב דיש להחמיר בדבר תורה בחצר או חדר מוקף מחיצות שדינו כד' אמות אפי' גדול הרבה וכך העלה בברכי יוסף.

י. או בד' אמות למקום שלא כלה עדיין הריח. כה"ח אות י"א.

עין משפט ד.

או"ח סימן פג סעיף א

א. אסור לקרוא כנגד בית הכסא ישן אפי' פינו ממנו הצואה ^כ והיינו שאין לו מחיצות, אבל ביש לו מחיצות ^ל אפי' שיש בו צואה קורא בסמוך לו כנגדו אם אין מגיע לו ריח רע.

עין משפט ה.

או"ח סימן פג סעיף ב

ב. הזמין המקום לבית הכסא ועדיין לא נשתמש בו מותר לקרות כנגדו אבל לא בתוכו ^מ.

עין משפט ו.

או"ח סימן פג סעיף ד

ד. בית הכסא ^מ שהוא בחפירה ויורד למרחוק ד' אמות שעשוי במדרון כסתום דמי, ומותר לקרות בו אם אין בו ריח רע.

עין משפט ז' ט.

או"ח סימן פט סעיף א

א. זמן תפלת השחר מצוותה שיתחיל אותה עם הנץ החמה ^כ שנאמר "ייראוך עם שמש" ואם התפלל משעלה עמוד השחר ^כ והאיר פני המזרח יצא ^ע.

כ. ואפי' ניקו אותו וסיידו אותו כיון שהיה שעה אחת לבית הכסא. ומ"מ אם הרסו המקום ושיפצו אותו אין כבר בזיון ומותר. כה"ח אות ב'.

ל. בגובה עשרה טפחים.

מ. בעיא דלא איפשטא בברכות כ"ו, והרמב"ם והרא"ש פסקו לחומרא דאין לקרות בתוכו. ואפי' להרהר בתוכו בד"ת אסור ויש מקילין בהרהור, כה"ח אות ח'.

מא. ואיירי בלי שיש לו מחיצות וגם לא נתעכב שם הצואה וכמו בשלנו היום.

נ. וְעֵינֵי בְּסִי' נ"ח ובכה"ח אות יו"ד שם זמן הנץ החמה. ודעת הפר"ח דמשהאיר המזרח יכול להתפלל גם לכתחלה רק מצוה מן המוכרח מהנץ החמה, אך לדעת השו"ע גם בהאיר פני המזרח זה רק בדיעבד, ועיין בכה"ח אות ג'.

ס. ועמוד השחר היינו שעה וחומש לפני הנץ החמה לפי שעות זמניות, ועיין בכה"ח אות ד'.

ע. ומשמע אפי' שלא בשעת הדחק בדיעבד יצא, ובשעת הדחק מותר אפי' לכתחלה, שם אות ה'.

א. ב. נמשך זמנה עד סוף ארבע שעות פ ביום שהוא שליש היום, ואם טעה או עבר והתפלל ז אחר ד' שעות ועד חצות ק הגם שאין לו שכר תפלה בזמנה שכר תפלה יש לו.

הגה: ואחר חצות אסור להתפלל שחרית.

עין משפט י. או"ח סימן קה סעיף ב

ב. ב. טעה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים הראשונה ערבית והשניה לתשלומין.

טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים ר הראשונה שחרית והשניה לתשלומין, ויאמר אשרי ש בניהם ואח"כ יתפלל לתשלומין ת.

פ. ומחשבין השעות זמניות מעמוד השחר עד צאת הכוכבים, מ"א ס"ק ד'.
צ. משמע רק בדיעבד, אבל לכתחלה אם עבר ד' שעות מתפלל מנחה שתים וזה עדיף, וכ"כ בספר ראשון לציון לבעל אור החיים הקדוש בברכות דף כ"ח, ויש לו שכר תפלה בתפלת תשלומין, כ"כ הפרישה.
אך הרבה אחרונים פירשו דברי השו"ע דלאו דוקא עבר או טעה אלא אם עבר זמן ד' שעות לכתחלה מתפלל שחרית עד חצות, וכ"כ בכה"ח אות י'.
ק. אבל אחרי חצות דלאו זמן תפלה הוא אפשר דהוי ברכה לבטלה, ב"י. אבל הב"ח כתב דיכול להתפלל שחרית עד זמן מנחה גדולה, וכ"כ הפרישה והט"ז בס"ק א'. אך דעת הלבוש כדעת מר"ן הב"י דאם עבר חצות אסור להתפלל שחרית, וכן דעת המ"א בס"ק ה', וכן עיקר, כ"כ בכה"ח אות י"א, ורק אם היה אנוס או שוגג יתפלל מנחה שתים, כמ"ש בסי' קי"ח.

ר. ומחשבין השעות זמניות מעמוד השחר עד צאת הכוכבים, מ"א ס"ק ד'.
ש. משמע רק בדיעבד, אבל לכתחלה אם עבר ד' שעות מתפלל מנחה שתים וזה עדיף, וכ"כ בספר ראשון לציון לבעל אור החיים הקדוש בברכות דף כ"ח, ויש לו שכר תפלה בתפלת תשלומין, כ"כ הפרישה.
אך הרבה אחרונים פירשו דברי השו"ע דלאו דוקא עבר או טעה אלא אם עבר זמן ד' שעות לכתחלה מתפלל שחרית עד חצות, וכ"כ בכה"ח אות י'.
ת. אבל אחרי חצות דלאו זמן תפלה הוא אפשר דהוי ברכה לבטלה, ב"י. אבל הב"ח כתב דיכול להתפלל שחרית עד זמן מנחה גדולה, וכ"כ הפרישה והט"ז בס"ק א'. אך דעת הלבוש כדעת מר"ן הב"י דאם עבר חצות אסור להתפלל שחרית, וכן דעת המ"א בס"ק ה', וכן עיקר, כ"כ בכה"ח אות י"א, ורק אם היה אנוס או שוגג יתפלל מנחה שתים, כמ"ש בסי' קי"ח.

עין משפט כ.

או"ח סימן קח סעיף א

א. טעה או נאנס * ולא התפלל שחרית, מתפלל מנחה שתים הראשונה מנחה והשניה לתשלומין של שחרית, ואם היפך לא יצא ידי תפלה * שהיא תשלומין וצריך לחזור ולהתפלל אותה *.
וכן הדין בכל תפלת תשלומין.

עין משפט ל.

או"ח סימן פט סעיף א

עיין לעיל עין משפט ח ט

עין משפט מ.

או"ח סימן קח סעיף ב

עיין לעיל עין משפט כ

עין משפט נ ס.

או"ח סימן קח סעיף ז

ו. הזיד ולא התפלל אין לה תשלומין גם בתפלה הסמוכה.
ואם רצה להתפלל בנדבה יכול אפי' בלא לחדש בה דבר בתפלה הסמוכה *.

א. ברכות כ"ו ע"ב, והטעם שהראשונה מנחה כיון דקיי"ל תדיר ושאינו תדיר קודם כ"כ הלבוש, והא"ר כתב טעם אחר דאין תפלת תשלומין מתקבלת אלא אגב תפלת החובה, כה"ח אות ב'.

ב. ואפי' היפך רק במחשבה, מיהו י"א דאינו יוצא רק בגילה דעתו בפירוש בתפלתו שהשניה היא לשם חובה כגון במו"ש שהתפלל בראשונה ולא הבדיל ובשניה הבדיל בזה לא יצא אבל במחשבה לחוד יצא, כ"כ הט"ז ס"ק ב', וכך נראה דעת החיד"א. ועיין בכה"ח אות ג' שכתב בשם הפמ"ג והגר"ז שנכון לחוש לדבריהם. ולכן יחדש דבר כשחוזר ומתפלל.

ג. היינו של תשלומין.

ד. ממנחות מ"ט ע"א, ועיין בכה"ח אות כ"ח, כ"ט, ל'.

דף כו:

עין משפט א.

או"ח סימן קח פעיף ט

ט. ח. טעה ולא התפלל בערב שבת ^ה מנחה, מתפלל ערבית של שבת ^י שנים אחת משום ערבית והשניה לתשלומין.

הגה: ה"ה אם לא התפלל מנחה בערב ר"ח מתפלל של ר"ח שנים ^ז, ואם לא הזכיר יעלה ויבא בראשונה והזכיר בשניה צריך לחזור ולהתפלל ^ח, אבל אם לא הזכיר בשתייהן או הזכיר בראשונה ולא בשניה אינו חוזר.

עין משפט ב.

או"ח סימן קח פעיף י

ט. טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במו"ש שנים של חול, מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה ^ט, ואם לא הבדיל בראשונה

ה. ^א מי שטעה ולא התפלל ערבית בשבת שמתפלל שנים בשחרית של שבת יאמר בשתייהם "ישמח משה". וה"ה במנחה של שבת יאמר בשתייהם אתה אחד, ואם התפלל בראשונה בשחרית אתה קדשת ובשניה ישמח משה יצא ובלבד שהתפלל הראשונה לשם שחרית והשניה לתשלומין. כה"ח אות ל"ז.

ו. ^ב שכבר חל עליו קדושת השבת, ואפי' בדיעבד אם התפלל השניה של חול לא יצא, ט"ז ס"ק ח'. ויש שחלקו עליו וס"ל דיצא ולהלכה אינו חוזר, ואם הקדים של החול ודאי לא יצא לכ"ע. כה"ח אות ל"ח.

ז. ^ג מי שלא התפלל ערבית בליל ר"ח ומתפלל שנים בשחרית אם אמר יעלה ויבא בראשונה ובשניה לא אמר כתב המ"א בס"ק י"ב דחוזר, אבל הכנה"ג כתב דאינו חוזר כיון שהתשלומין הוא על ערבית ואין מקדשין בלילה, וכ"כ הפר"ח ויש שכתבו שיחזור בתורת נדבה ויחדש בה דבר. כה"ח אות ט"ל.

ח. ^ד ואם ר"ח יומיים וביום א' לא התפלל מנחה ובליל ב' בתפלת התשלומין לא הזכיר יעלה ויבא א"צ לחזור. כנה"ג וכן הסכים הפר"ח, כה"ח אות מ'.

ואם לא הזכיר בראשונה והזכיר בשניה א"צ לחזור, כה"ח אות מ"ג מהפר"ח.

ז. ^ה והלבוש כתב דא"צ להזכיר ר"ח בשניה, אך הט"ז בס"ק ט' והמ"א ס"ק י' הסכימו עם הרמ"א וכ"כ בבן איש חי פ' משפטים אות י"ב, הגם שמדברי מר"ן הב"י בסי' תכ"ב משמע דא"צ להזכיר יעלה ויבא בשניה מ"מ כיון שדעת רוב האחרונים להזכיר גם בשניה וגם דעת מר"ן בסעיף י"ב דכשמזכיר מאורע שאר הימים בתפלה שלא בזמנם לא הוי הפסק להלכה מזכיר גם בשניה, כה"ח אות מ"א.

ח. ^ו היינו בסתמא אבל אם אמר בפירוש שבשניה נתכוון לתשלומין א"צ לחזור, ט"ז ס"ק י', וכ"כ הפר"ח.

ט. ^ז משום דהבדלה די בפעם אחת משא"כ בשבת ור"ח שצריך להזכיר בכל התפילות ר"ח או שבת ופשוט, מ"א ס"ק י"ג.

והבדיל בשניה שניה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו^ז, ואם הבדיל בשתייהן^כ או בשתייהן לא הבדיל יצא.

או"ח סימן קיד סעיף ה

עין משפט ג.

ה. ו. בימות הגשמים אם לא אמר מוריד הגשם מחזירין אותו^ז, והוא שלא הזכיר טל, אבל אם הזכיר טל^מ אין מחזירין אותו.

או"ח סימן קיז סעיף ד

עין משפט ד.

ה. ד. לא שאל גשם בימות הגשמים מחזירין אותו אע"פ ששאל טל, אבל שאל גשם ולא טל אין מחזירין אותו.

י. כיון שגילה דעתו שהתפלל הראשונה לתשלומין ע"כ צריך לחזור ולהתפלל לתשלומין בלא הבדלה, מ"א ס"ק י"ד.

ו. וכתב הט"ז בס"ק י' אף שהוא אומר שנתכוין בראשונה לשם חובת ערבית כיון שאנו רואין שעכ"פ בשניה נתכוין לחובת ערבית שהרי הבדיל בה ממילא שניהם לחובה ואין כאן תשלומין, אבל הפר"ח כתב דאם יאמר שהנתכוין בראשונה לשם חובה יצא וכן הסכים החיד"א, ולדעת המ"א בס"ק י"ד כל זה בהזיד אבל בשכח מלהבדיל בראשונה יצא.

ז. וכתב בכה"ח אות מ"ו דלענין דינא אם נתכוין בפירוש שהראשונה לחובה והשניה לתשלומין וטעה והבדיל בשניה ולא בראשונה א"צ לחזור, אבל לכתחלה לא יעשה כן דהיינו שאם שכח להבדיל בראשונה לא יבדיל גם בשניה. אבל אם לא נתכוין בפירוש אלא התפלל בסתמא יחזור ויתפלל פעם שלישית בתורת נדבה ויחדש בה דבר ויתנה.

כ. אף שהבדיל בשתייהן והזכיר מאורע שאר הימים בתפלה שלא בזמנה לא הוי הפסק כמו בסעיף י"ב.

ח. וכתב ערבית במו"ש דבשחרית מתפלל שנים אינו מזכיר הבדלה גם בשניה שהיא לתשלומין אע"פ שעדיין לא הבדיל, כ"כ הרדב"ז בס"י שס"א. ועיין בכה"ח אות נ', דהיינו דוקא אם הבדיל על הכוס או עכ"פ מצפה להבדיל על הכוס, אבל בלא"ה מבדיל בשניה. ואם אמר בראשונה אתה חוננתנו ולא בשניה לא יצא. שם אות נ"א.

ל. ו. ואינו יכול לאומרה בשומע תפלה דכאן זה שבח ואינו יכול לומר שבח בשומע תפלה שהיא תחנונים, אבל בטעה בשאלה בברכת השנים יכול לאומרה בשומע תפלה שזה בקשה ותחנונים, כה"ח אות ל"ה.

מ. ו. כיון שבגבורות אין אנו שואלים אלא מזכירים שבח להקב"ה ולכן בדיעבד אם שבחו בטל הוי שבח ואין מחזירין אותו, אבל בלא שבח כלל מחזירין אותו, כה"ח אות ל"ו מב"י.

עין משפט ה.

או"ח סימן רצד סעיף א

א. אומרים הבדלה בתפלה בחונן הדעת¹, ואם טעה ולא הבדיל משלים תפלתו ואינו חוזר², שצריך להבדיל על הכוס, אבל אם טעם קודם שהבדיל³ על הכוס צריך לחזור ולהבדיל בתפלה⁴.

עין משפט ו.

או"ח סימן צח סעיף ד

ה. ו. התפלה במקום קרבן⁵ וע"כ יזהר שתהיה כמו קרבן בכוונה ולא יערב בה מחשבה אחרת דפוסלת הקרבן, ותהיה מעומד דוגמת הקרבן, וקביעת מקום שכל אחד קבוע מקום לשחיטתו ומתן דמיו, ולא תהיה חציצה בינו לקיר, וראוי שיהיו לו בגדים נאים לתפלה כדוגמת בגדי כהונה וטוב שיהיה לו מכנסיים מיוחדים לתפלה⁶ משום נקיות.

- נ. ברכות ל"ג, ופסחים קי"ג. והטעם משום שאסור לתבוע צרכיו קודם ההבדלה, ועוד שאם אין בינה אינו יודע להבדיל.
- ו. אם נאנס ולא התפלל ערבית כמו"ש שמתפלל בשחרית שתיים, ראשונה שחרית והשניה לתשלומין יש מחלוקת אם אומר אתה חוננתנו בשניה ושב ואל תעשה עדיף, כה"ח אות ג'.
- ז. וכן אונן אחר הקבורה כשמתפלל שחרית אחר הקבורה לא יאמר אתה חוננתנו בתפלתו, שם באות ה' מברכי יוסף.
- ס. ואסור במלאכה עד שיאמר המבדיל בין קודש לחול, מ"א ס"ק ב'.
- ע. ו. או עשה מלאכה קודם שהבדיל על הכוס, והיינו בלא אמר ברוך המבדיל בין קודש לחול, ועיין בב"ה שהביא מחלוקת בזה.
- פ. הגם שקיי"ל אם טעם מבדיל כמ"ש בסי' רצ"ט סעיף ה', מ"מ כיון שאכל באיסור קרינן ביה טעה וצריך לחזור ולהתפלל, ב"י, וט"ז ס"ק ב'. ואחרי שחזר והבדיל בתפלה מבדיל על הכוס, ואם טעה והבדיל על הכוס לפני שחזר להתפלל אפשר דא"צ לחזור ולהתפלל, ממשב"ז, כה"ח אות י"א.
- ו. וכשאומר מדע והשכל יזהר לומר עם ש"ן שמאלית שלא ישמע ח"ו שיכול בנים ח"ו.
- צ. ו. ברכות כ"ט, ואם לא התפלל דרך תחנונים כתב הב"ח דאפי' דינעבד לאו תפלה וצריך לחזור ולהתפלל, ולדינא יזהר לכתחלה אך בדיעבד לא יחזור דיש לחוש לברכה לבטלה, כה"ח אות ט"ז.
- ק. דכתיב "ונשלמה פרים שפתינו" וכן ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה.

עין משפט ז'ז.

אור"ח סימן רלג סעיף א

א. עיקר זמן המנחה הוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה ר עד הלילה ש לרבנן, ולר"י עד פלג המנחה שהוא עד סוף י"א שעות פחות רבע. אם התפלל משש שעות ומחצה יצא.

הגה: ומשערין השעות בשעות זמניות ת.

א. ב. הגם שהלכה דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד מ"מ אם עושה כרבנן ומתפלל מנחה עד הלילה אינו יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה א, ואם עושה כרבי יהודה ומתפלל ערבית מפלג המנחה צריך ליזהר שלא יתפלל מנחה מפלג המנחה. ועכשיו שנהגו להתפלל מנחה עד הלילה אין להתפלל ערבית מפלג המנחה אבל בדיעבד או בשעת הדחק יצא.

הגה: גם לנוהגים כרבי יהודה עד פלג המנחה בדיעבד או בשעת הדחק אם התפללו מנחה אחרי פלג המנחה עד צאת הכוכבים יצא.

ר. זו דעת הרמב"ם, אבל לדעת הטור והרא"ש גם לכתחלה זמנה משעה שישית ומחצה, וע"כ בלא צורך אין להתפלל אלא אחרי ט' שעות ומחצה כדעת מר"ן והרמב"ם, כה"ח אות א'. ואם טעה והתפלל מנחה מתחילת שעה שביעית דהיינו שלא חיכה לעוד מחצה א"צ לחזור על תפלתו, שם אות ב'. ש. היינו עד סוף שקיעת החמה, אבל לא עד צאת הכוכבים, והשאגת אריה בסי' י"ז העלה עד צאת הכוכבים, וכ"כ הרמ"א בסוף סימן זה. וזמן בין השמשות הוא י"ג רגעים וחצי, אחר שאין השמש נראית. ואם אדם יכול להתפלל מנחה ולסיים לפני זמן זה יתפלל ואם לאו יתפלל ערבית שתים, כה"ח אות ה'. ומנהג ירושלים וחברון שאחר עשרה דקים שאין השמש נראית אין מתפללין עוד מנחה, שם.

ת. והדבר במחלוקת אם משערין מנץ החמה עד השקיעה או מעמוד השחר עד צאת הכוכבים, כה"ח אות ז'.

א. וכ"ש שלא יתפלל באותו יום מנחה אחר פלג המנחה וערבית קודם צה"כ, כ"כ במ"א ס"ק ה'. ובמאירי בפסקיו כתב דמיום ליום אין לחוש לתרתי דסתרי רק ביום אחד אין ראוי לעשות תרתי דסתרי, כה"ח אות ט'.

ו. הרוצה לנהוג בחסידות יתפלל מנחה לפני פלג המנחה וערבית בצה"כ. ועיין בכה"ח אות י'. כתב הרמ"א שהיום נוהגים להקל שמתפללים אחר פלג המנחה מנחה ומיד מתפללים ערבית ואולי משום טורח לאסוף מנין הקילו, לפ"ז ביחיד יזהר שלא לעשות כן, ועיין בכה"ח אות י"ב.